

ANADOLU SELÇUKLU KÜLTÜRÜNÜ ANLAMAK: SANAT TARİHİ AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME*

Yrd. Doç. Dr. Başak Burcu TEKİN**

Öz

Maddi kültür ürünü olarak sanat ait olduğu kültürün özelliklerini taşır. Anadolu Selçuklu sanatı, Anadolu Selçuklu kültürünün yorumlanması açısından da önemlidir. Anadolu Selçuklu sanatı üzerine yapılan araştırmalardan hareketle Anadolu Selçuklu kültürü, üç başlık altında incelenmiştir. İlk bölümde Anadolu Selçuklu'nun tümüyle göçebe bir kültür olmadığı, yerleşik hayat algısının Anadolu Selçuklu mimari eserlerinden nasıl anlaşılabilir olduğu üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, Anadolu Selçuklu medrese mimarisinin din ve eğitim anlayışını nasıl yansıttığından söz edilmiştir. Üçüncü ve son bölümde, Anadolu Selçuklu kültüründe tasvirin, yasak olmaktan öte yaşamın bir parçası olduğundan söz edilmiştir. Anadolu Selçuklu'da tasvir beğenisinin nedenleri ile ilgili değerlendirmelere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Selçuklu, Sanat, Göçebelik, Medrese, Tasvir

UNDERSTANDING THE CULTURE OF ANATOLIAN SELJUKS: AN EVALUATION IN THE LIGHT OF ART HISTORY

Abstract

As a material culture product, art contains features of the culture it belongs to. Anatolian Seljuk art is important in terms of the interpretation of the Anatolian Seljuk culture. Starting from the studies carried out on Anatolian Seljuk art, the Anatolian Seljuk culture has been examined under three headings. The first section focuses on the fact that Anatolian Seljuk culture is not completely a nomadic culture and on how the perception of settled life can be understood from Anatolian Seljuk architectural works. The second part discusses how Anatolian Seljuk madrasah architecture reflects the understanding of religion and education. The third and final section discusses how depictions have become a part of life instead of being prohibited in the Anatolian Seljuk culture. Reasons for the admiration of depictions in the Anatolian Seljuks and relevant evaluations have also been included.

Keywords: Anatolian Seljuk, Art, Nomadic, Madrasah, Illumination

* Bu çalışma, 27-30 Eylül 2010 tarihleri arasında Erciyes Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi tarafından düzenlenen I. Uluslararası Selçuklu Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Temel Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı,
btekin@erciyes.edu.tr.

1. Giriş

Selçuklular kimdir? ya da Selçuklu kültürü nasıl bir kültürdür? gibi kolay sorulara kolay yanıt verilmesi gerekir. Ancak söz konusu medeniyet Selçuklular olduğunda, kültür ile ilgili soruları cevaplamak sanıldığı kadar kolay olmamaktadır. Büyük Selçuklu medeniyetinin parçası olarak, yaşadığımız toprakları bizim yapan, Anadolu Selçukları için de aynı tespit geçerlidir.

Sanat maddi kültür ürünü olarak ait olduğu medeniyetin, ister istemez aynası konumuna geçer. Raymond Williams, “Sanat olağanüstü maddi bir uygulamadır” demektedir¹. Maddi kültür ürünlerinin incelenmesinin belki de ilk sebebi kültürün toplumda kullanılan ve değer verilen nesne çeşitlerinden hareketle yorumlanabileceği anlamında, bunların insan davranışının anlamlı simgeleri olmasıdır.² Sanat ve kültür tarihi araştırmalarının birlikteliği, bu simgelerin analitik incelenmesi şeklinde değerlendirilebilir.

Anadolu Selçuklu kültürü, Asya, İran ve Anadolu gibi üç farklı coğrafyanın harmanlandığı bir kültür olarak karşımızda durur. Sanat eserleri ise, Selçuklu kültürü gibi kompleks araştırma alanında başlıca yol göstericidir. Sanat eserlerinden hareketle Anadolu Selçuklu kültürü için çok sayıda tespitler yapabilmek mümkündür. Bu araştırmada, tek tek yapılar ya da sanat eserleri üzerinde durulmayacaktır. Sanat tarihi penceresinden daha bütünleyici bir bakış ile, Anadolu Selçuklu kültürü için, “Selçuklu Mimarisi ve Göçebelik”; “Medrese, Din ve Eğitim”; “Tasvirler ve Yasaklar” şeklinde üç konu başlığı seçilmiştir. Bu başlıklar altında yapılacak tespitler ile ayrıca, kültürün tanımlanmasında sanat mirasının nasıl kullanabileceği de tartışmaya açılmış olacaktır.

2. Selçuklu Mimarisi ve Göçebelik

Anadolu Selçuklu kültürünün genel yapısı açısından belki de “göçebelik” kavramının incelenmesi uygundur. Selçuklu zihniyetini şekillendiren ana kültürün ne olduğu sorgulanmalıdır. Bir başka ifade ile “göçebelik” kavramı Anadolu Selçuklu medeniyeti için ne kadar kabul edilebilir? sorusu gündeme getirilmek istenmektedir.

Türk tarihine bakıldığında Hunlar ve Göktürkler gibi tarih sahnesinde önemli yer edinmiş devletler göçebe olarak kabul edilebilir. Ancak yerleşik hayata geçiş, Uygurlar ile 8. yüzyıl ortalarında başlamıştır; Bezeklik, Hoten, İdikut (Hoço) gibi şehirler yerleşik hayatın Türk kültüründeki etkinliğini göstermektedir³ Samani-

¹ R. Williams, *Kültür*, çev. Suavi Aydın, İmge Kitabevi, Ankara, 1993, s.121.

² J.Fichter, *Sosyoloji Nedir*, çev. Prof.Dr. Nilgün Çelebi, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001, s.153.

³ J.P. Roux, *Orta Asya Tarih ve Uygurluk*, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 221-224.

ler, Karahanlılar, Gazneliler ile Orta Asya'da yerleşik yaşama geçişin artış göstermesinden sonra, Büyük Selçuklular ile şehirleşme anlayışı pekişmiştir. Anadolu Selçuklulara gelinceye kadar neredeyse üç yüzyıllık bir süreç içinde ciddi ve üretken şehirleşmiş kültürün varlığı söz konusudur. Tarihi süreç göstermektedir ki, Anadolu Selçukluları şehirleşme mirasını devr almışlardır; sıfırdan yerleşmeye başlayan konargöçer bir toplum olmamıştır.

Anadolu Selçuklu döneminden günümüze kalan çok çeşitli yapı türü yerleşik hayat kültürünü ispatlar niteliktedir. Yerleşik hayat tecrübesi hiç olmayan bir devletin ulu cami, cami, mescit, kervansaray, hamam, medrese, tekke, zaviye, türbe, çeşme gibi sayılabilecek yapı türlerini inşa etmesi ve bu inşa faaliyetlerini Sivas, Kayseri, Niksar, Alanya, Konya, Beyşehir gibi sayısız Anadolu yerleşimlerinde gerçekleştirmiş olmasını beklemek oldukça zordur. Anadolu Selçuklu dönemi inşa faaliyetlerinin sayısal dökümü de yerleşik olmanın boyutları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar. Varlığı saptanan 1308 yılına kadar yapılmış olan 1100 yapıdan günümüze %55'i ulaşabilmiştir⁴. Saptanan yapılardan bazı yapı grupları 115 cami, 122 mescid, 135 türbe, 167 medrese, 70 hamam, 48 saray, 49 köprü şeklinde sıralanabilir.⁵

Yapı türleri de şehirleşme algısını gösterir. Bu açıdan ticaret yapıları incelemeye alınmalıdır. Anadolu Selçuklu sultanları seferlerinde şehir yaşamının vazgeçilmez parçası olan "ticareti" ön planda tutmuşlardır. Sultan Alaeddin Keykubad'ın Alanya'yı feth etmesi çarpıcı bir örnektir. Sultan Alaeddin Keykubad'ın 1222 yılında güney sahillerinde Antalya kadar önemli bir liman şehri olan günümüzde Alanya olarak bilinen Kalonoros/Galanoros üzerine seferler tertip etmiş böylece Akdeniz'den gelen malların, Anadolu'daki dağıtım üssü olan limanın kendi denetimine girmesi ile bölge ticaretinde Selçukluların payı arttırılmış, Ermenilerin kâr payını azaltılmıştır.⁶

Ali Baş, Altunapa Vakfiyesi'nden derleyerek aktardığı listede, Konya şehrindeki, Külahçılar, Pamukçular, Şekerciler şeklinde çeşitlenen 10 adet çarşı ticaretin boyutlarına gönderme yapar⁷ Ayrıca yine Konya'da, 1221 Alaeddin Keykubat ile birlikte Cami Pazarı, Garipler Pazarı, Tiz Pazarı, At Pazarı, Tuz Pazarı, Buğday

⁴ Zafer Bayburtluoğlu-Emre Madran, "Anadolu'da 1308M. Yılına Kadar Gerçekleştirilmiş Türk-İslam Yapıları Üzerine Sayısal Sınamalar", *VIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri Özetleri*, c.2, Ankara 1981,s. 940.

⁵ Z. Bayburtluoğlu-E. Madran, a.g.m., s.941-947.

⁶ Emine Uyumaz "Sultan I. Alâeddin Keykûbad Devri Türkiye Selçuklu Tarihi (1220-1237)" *Türkler*, cild 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.591.

⁷ Ali Baş, "Türkiye Selçukluları Zamanında Konya'nın Ticaret Yapıları Üzerine bir Değerlendirme", *Sanat Tarihi Araştırmaları Prof.Dr. Haşim Karpuz'a Armağan*, ed. Mustafa Denктаş Osman Eravşar, Kıvılcım Kitabevi,Kayseri, 2007, s. 72.

Pazarı, Odun Pazarı ve Koyun Pazarı gibi pazar yerlerinin varlığı söz konusudur.⁸ Kervansaray mimarisi ise ticari zihniyetin yapılaşmış halidir.

“Selçuklu çağı yolları büyük ağırlığıyla Roma döneminde yapılan Iustianos döneminde tamir edilen yolları izliyordu. Buna Konya'nın başkent olmasının, Kayseri ve Sivas'ın kentsel merkez olarak ağırlığının ve Sinop, Alanya ve Antalya'nın Selçuklu yol sistemine getirdiği yeni ağırlıkları da eklemek gerekir. Keykâvus döneminde Sinop ve Antalya'nın ele geçirilmesi ve buna Keykubâd'ın Alanya'yı da eklemesi sonunda Keykubâd ve II. Keyhüsrev döneminde (1220-1246) en önemli hanlardan 31 tanesi inşa edilmiştir. Bu yollar üzerinde kervanların 8-9 saatlik ortalama günlük yolculuklarında 25-30 km aldıkları düşünülürse, uğranılan yerleşme merkezleri de düşünülünce, 13. yüzyılda en eski tarihli (1206) Altunapa Han'ından sonra 200 civarında han yapılmasının, çağın en önemli ekonomik göstergesi olduğu söylenebilir”⁹

Han ve kervansaray mimarisi sadece ekonomik değil, uluslararası ilişkileri gözetken ve gelir kaynağı olarak kendine ticareti seçen şehirleşmiş Anadolu Selçuklu medeniyetinin de bir göstergesidir (Res.1). Şehirleşmiş nüfusun etkinliği için Mevlana Cellaeddin Rumi en iyi örnektir. Moğol istilasından Anadolu'ya kaçanlar içinde, Mevlana Celaledin-i Rumi'nin babası Bahâeddin Veled, Belh şehrinin ileri gelenlerinden biri olarak yüksek eğitilmiş şehirleşmiş Türk kültürünün varlığını temsil etmektedir.

Anadolu Türk kültürü için, “göçebe kültürü” genellemesinden önce yapılacak tespit şehirleşmiş bir medeniyet olmalıdır. Tüm nüfusun şehirli olduğu iddiası söz konusu değildir. Ancak hiç şehir yaşamı ve kültürü görmemiş, at üzerinde sefere çıkarak ilk kez medeniyet ibareleri ile Anadolu'da tanışan Selçuklu imgesinin de kabul edilmesi mümkün değildir. Göçmek, Türk kültürünün parçası olarak günümüzde de devam etmektedir. Ancak günümüzde nasıl tüm Türkiye için göçebe diyemeyecek isek, aynı söylem Anadolu Selçukluları içinde rahatlıkla ifade edilmelidir.

3. Medrese, Din ve Eğitim

Medrese, hem de eğitim kurumunu hem de mimarisini karşılayan bir kavramdır. (Res.2) Medrese fikrinin kökeni, 1005 tarihli Kahire'deki İsmaililerin Dar'ül Hikmet kurumlarına kadar götürülüyor olsa da medrese hamiliği ile en çok

⁸ A.Baş., a.g.m., s.73.

⁹ Doğan Kuban, “Kervansaraylar”, *Anadolu Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, haz. Doğan Kuban, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.229.

özdeşleşen kişi Selçuklu veziri olarak Nizam ül-Mülk ve onun medreseleri olmuştur.¹⁰ Bölücü hareketlerle mücadele için medreseler açmak ve burada yetişen insanlarla mücadelesini yürütmek fikri, Sultan Alp Arslan ve Nizam-ül Mülk ile kurumsallaşmıştır. Nizamiyelerin ilki Nişapur'da, ikincisi ise 1066 tarihli Bağdat'ta açılmış ve buralarda öğrencilere yemek yatak ve ders araçları gibi bütün ihtiyaçları karşılanması bir model olmuştur.¹¹ Nizam-ül Mülk sürekli olarak "Dünyada sadece iki iyi mezhep vardır: Şafilik ve Hanefilik. Bütün diğerleri ise sapkın bidatlardır" görüşüne vurgu yapmaktaydı.¹² Fatimilere karşı kazanılan askeri başarılarından sonra onların Doğu İslam topraklarındaki uzantısı olan ve Selçuklular açısından büyük tehlike teşkil eden Bâtınîlere karşı da bu şekilde başarı kazanılacaktır.¹³ Nizamiyelerde, Kur'an ve kuran ilimleri hadis, fıkıh usul, Eşarî, Kelâmî, Hilaf Cedel Ferâiz, Arapça, Edebiyat Mûsikî, Hat, Felsefe, Mantık Riyaziyye, Handese, Hesap, Nücûm vb. dersler okutulmuştur.¹⁴

Anadolu genelinde Selçuklu dönemi için yapıların inşalarındaki sayısal döküme bakıldığında camilerin sayısının 115, medreselerin ise, tıp eğitiminin de yapıldığı darülşifa yapıları da katıldığında 135 olduğu görülür.¹⁵ Camiler hemen hemen bir medrese olmaksızın inşa edilmezken, tek başına inşa edilen medrese sayısı yadsınamayacak kadar çoktur. Konya'da 23, Sivas'ta 19, Mardin'de 8, Kayseri'de 7, Amasya'da 6, Diyarbakır'da 5, Akşehir'de 5 adet medrese bulunmaktadır ki Selçuklu medreselerinin %50'den çoğu bu 7 merkezde toplanır.¹⁶ Ortaçağda eğitim aslen iki kategoride kadîm ilimler ve İslam ilimler olarak ayrılmakta ve kadîm ilimler yabancı ve İslam öncesi ilimler, matematik astronomi geometri, fizik, tıp, gramer ve felsefeyi kapsamaktadır.¹⁷ İslami ilimler ile ilgili de dallara ayrılmış bir söz konusudur. Örneğin, Konya İnce Minareli Medrese'de (1258) dar'ül hadis, Konya Sırçalı Medrese'de (1242) fıkıh eğitimi verilmektedir.¹⁸

Konya İplikçi Altun-Aba 1202 M. tarihli vakfiyesinde, müderrise yılda 800 dinar, cemaata namaz kıldırın imama 200 dinar, müezzine yılda 100 dinar şeklinde maaş listesi verilir.¹⁹ Maaşların dönemin ekonomisi içindeki alım gücünü hesapla-

¹⁰ Omid Safi, "Büyük Selçuklularda Devlet-Toplum İlişkisi", *Türkler*, cild 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.352.

¹¹ Ahmet Ocak, "Nizamiye Medreseleri ve Büyük Selçuklularda Eğitim", *Türkler*, cild 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara,2002,s.722.

¹² Safi, a.g.m., s, 357.

¹³ Ocak , a.g.m., s. 722.

¹⁴ Ocak , a.g.m, s.724.

¹⁵ Bayburtluoğlu- Madran, a.g.m., s. 943-44.

¹⁶ Bayburtluoğlu- Madran, a.g.m., s. 944.

¹⁷ Abdulah Kuran, *Anadolu Medresleri I* , Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara, 1969, s. 4.

¹⁸ Kuran, a.g.e., s.4.

¹⁹ Osman Turan, "Selçuklu Devri Vakfiyeleri I-Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı", *Bellekten*,XI/42, Ankara,1947,s.202.

mak şu an için oldukça zor olacak ise de en azından müderrislik ile diğer mesleklerle ödenen maaş, eğitime ne kadar önem verildiğini gösterir. Eğitime bu kadar yatırım aslında bir önceki konu başlığındaki medeniyet değerlendirmesini de desteklemektedir.

Medrese eğitimindeki öncelikli amaç ihtiyaç duyulan devlet kademesindeki kişilerin de devletin yaklaşımında eğitilmesidir. Örnek teşkil eden Nizamiye Medreseleri gibi, medrese kurumu devletin dini algılayış üzerindeki himayesi olarak görülmüştür. Din ve devlet ilişkisinde, yönetimin sarsılmasını istemediği bir ege-menliği söz konusudur.

4. Tasvir Geleneği ve Yasaklar

Anadolu Selçuklu'da tasvir ile ilgili kültürel yaklaşım incelendiğinde oldukça çarpıcı sonuçlarla karşılaşılır. Tasvir konusu İslamiyet'in hakim olduğu kültürlerde tartışmalı bir konumdadır. Kur'ân-ı Kerim'de Sebe Suresi'nin 12. ve 13. ayetlerinde tasviri yasaklayan değil aksine teşvik eden bir yaklaşım vardır.

Bu surede "... erimiş bakır madenini ona sel gibi akıttık. Rabinin izniyle elinin altında cinlerden de çalışan vardı. Onlardan da her kim emrimizden saparsa ona ateş azabını tattırırız. Onlar, ona (Hz.Süleyman'a) mihraplar, heykeller ve sabit kazanlardan her ne isterse yaparlardı. ..." şeklindeki açıklama yer alır. Surede geçen, Arapça "timsal" kelimesi önemlidir. Burada timsal ile belki üç boyutlu bir nesne kastedilmese de canlı varlıklara benzeyen bir şeyden söz edildiği kesindir; ikinci bir nokta da heykeller ya da figürler insan elinden çıkmış sanat yapıtları olarak değil, Hz. Süleyman'ın özel konumunu belirleyen Tanrı esini simgeler olarak tanımlanmasıdır.²⁰ Hadislerde ise tasvir ile ilgili olumsuz yaklaşımlar kadar olumlu görüş beyan eden açıklamalar da bulunmaktadır.

İslam dünyasında tasvir yasağının sebepleri bu araştırma kapsamını aşacaktır. Ancak, örnekler tasvir yasağının başından beri çok ciddi şekilde benimsenmediğini gösterir. Emevi sarayları Kasr'ül Hayr el Garbi ya da Hırbet'ül Mefcer'de heykeller, Kuseyr Amra'daki kadın freskoları çarpıcı tasvir uygulamaları olarak günümüze kadar ulaşabilmiştir. Cevsekü'l Hakani Sarayı'ndaki fresko örnekleri, Abbasilerdeki tasvir anlayışın Emevilerle benzerliğini sunar. Selçuklu hakimiyeti sonrasında İslam kültüründe tasvir alanında ciddi bir atılım yapılmıştır. Önceleri saray duvarları içinde yer alan tasvirler, sınırlı ve belli bir izleyici kitlesi tarafından paylaşılırken, Selçukluklar ile tasvir bir anda dış dünyaya açık hale gelmiş ve tasvirlerin yer aldığı kültürel ortam toplum tarafından benimsemiştir. Konya Kalesi cephesindeki rölyefler, Tuzhisarı Sultan Han köşk mescit kemer yüzündeki ejderli kompozisyon, Kayseri Sahabiye Medresesi çörten ve taç kapını iki yanındaki sü-

²⁰ Oleg Grabar, *İslam Sanatının Oluşumu*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1988,s.64.

tuncenin başlığındaki hayvan figürleri, yapıların halka dönük yüzündeki tasvir uygulamalarından bazılarıdır (Res.3-4).

Anadolu Selçukluları tasvir konusundaki tavırlarını bir adım öteye taşıyarak Hz. Muhammed'in ilk kez, tüm yüz detayları ile resmini yapan İslam medeniyeti olarak tarihe geçecektir. Anadolu Selçuklu döneminde Konya'da yapılmış olan ve 1200–1250 arasında tarihlenen Ayyuki'nin *Varka ile Gülşah* (TSK H.481, y. 70a) el yazması içinde yer alan Hz. Muhammed'in tasvirinde, Peygamber'in yüzü açık olarak yapılmıştır.²¹ Diğer figürlerden ayrılan bir porte özelliği taşımasa da, Selçuklu kültüründe resime karşı yaklaşımın ulaştığı boyut açısından önemli bir örnektir. Bu uygulama, daha sonra Timurlular, Safeviler ve hatta Osmanlılar zamanında devam eden bir gelenek halini alacaktır.

Anadolu Selçuklularının bağlı oldukları Selçuklu kültürü gibi Asya kökenli oluşları tasvir konusundaki yaklaşımları için bir açıklama olabilir. Türklerin İslamiyet öncesi Asya kökenli inanışları olan, Şamanizm, Maniheizm ve Budizm'de, ilahi varlıkların tasvirlerinin yapılması geleneği söz konusudur ve tasvirler tapınma niyetiyle yapılmamaktadır. Seb'e suresindeki "timsal" yani "heykel" kelimesi diğer ayetlerde put için kullanılan kelimelerden farklıdır. Maide suresinin 90. ayetinde "el ensab", En'am suresinin 74. ayetinde de "el-ansam" kelimeleri puta tapınmak niyetine karşılık gelir.²² Selçuklu kültürünün İslamiyet öncesi geleneğinde Kur'an-ı Kerim'de tapınma ile tasvir arasındaki ayırım mevcuttur.

Ayrıca Asya'dan gelen ve Müslüman olan kültürlerde eski Budist yeni Müslüman nüfusun rolü oldukça fazladır. Eski inancın yeni olana adaptasyonun varlığını gerçekleştirmişlerdir. *Cami'ül Tevarih* el yazmasının 1314 M. tarihli nüshasında Buda'nın hayatı ile çok sayıda tasvir bulunmaktadır ki Buda İslami algılayışa uyarlanarak peygamber gibi, Mara ise İblis şeklinde gösterilmiştir.²³ Hoca Ahmed Yesevi'nin öğrencisi Hakim Süleyman Ata tarafından 13. yüzyılda kaleme alınan, Hz. Muhammed'in miraç yolculuğunun anlatıldığı *Miracname* eseri de kültürel geçmişin İslamiyet'e uyarlanışına diğer bir örnektir. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde anlatılandan farklı olarak Şamanist ve Budist imgelerin çok sık kullanıldığı oldukça detaylı ve farklı bir miraç yolculuğu kaleme alınmıştır.²⁴

²¹ Christiane Gruber, "Between Logos (Kalima) and Light (Nur): Representations of the Prophet Muhammad in Islamic Painting", *Muqarnas* (XXVI), 2009, s. 235.

²² Grabar, a.g.e., s.64.

²³ Sheila R. Canby, "Depictions of Buddha Sakyamuni in the Jami al-Tavarikh and the Majma al-Tavarikh", *Muqarnas Essays in Honor of Oleg Grabar* 10, 1993, s.301.

²⁴ Max, Scherberger, "The Chaghatay Mi'rajnama Attributed to Hakim Süleyman Ata: A Missionary Text from the Twelfth or Thirteenth Century Preserved in Modern Manuscripts", *The Prophet's Ascension Cross-Cultural Encounters With The Islamic Mi'raj Tales*, ed. Christiane Gruber and Frederick Colby, Indiana University Press, Bloomington, IN, 2010, s.93.

Söz konusu edilen, İslamiyet'in ilahi statüsünün başka inanışlardan devşirildiği, değildir. Anlatılmak istenen eski kültürel birikimlerin yeni olana uyarlanması ve artık bu kültüre has ama diğer kültürlerden farklılaşan yeni bir yaklaşımın varlığıdır. Bu nedenledir ki, Selçuklu kültürünün tasvir konusunda yasak olarak nitelendirilen kuralları takip ettiğini söylemek zordur. Resim ve heykellerin hepsini put olarak görmek ile tasvir olarak görmek arasındaki ayırım toplumda başarı ile gerçekleşmiştir Ankara Arslanhane Cami, şehrin ticaretinde söz sahibi Ahiler tarafından, 1289-90 M. tarihinde yaptırılmıştır. Selçuklu sonrası olarak kabul edilebilecek olsa da bu yapı, Selçuklu'dan gelen tasvir geleneğinin önemli bir uygulamasını barındır. Mihrabın üzerinde stilize de olsa ejder figürleri bulunur (Res.5) Mihrap gibi namaz yönelişinde önemli bir mimari unsurun üstüne tasvirin konusu, kültürdeki "niyet" ayırımının hangi boyutlara ulaştığını bizlere sunar.

Sonuç olarak Anadolu Selçuklu sanat mirası bizlere Selçuklu kültürü ile ilgili araştırmalar için önemli bir kaynak olmaktadır. Araştırılacak ve keşfedilecek çok fazla bilginin de varlığına işaret etmektedir. Anadolu Türk kültürünün önemli bir aşaması olan Anadolu Selçukluları için söyleneceklerin bitmediği görülmektedir. Araştırmalarda ilerlendikçe aslında henüz daha yolun başında olduğumuz gerçeği daha çok belirginleşmektedir.

KAYNAKÇA

- Baş, Ali, "Türkiye Selçukluları Zamanında Konya'nın Ticaret Yapıları Üzerine bir Değerlendirme" , *Sanat Tarihi Araştırmaları Prof.Dr. Haşim Karpuz'a Armağan*, (Ed. Mustafa Denктаş, Osman Eravşar), Kıvılcım Kitabevi, Kayseri ,2007, s. 71-78.
- Bayburtluoğlu Zafer -Emre Madran, "Anadolu'da 1308 M. Yılına Kadar Gerçekleştirilmiş Türk-İslam Yapıları Üzerine Sayısal Sınamalar", *VIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri Özetleri*, c.2, Ankara 1981,s. 940-949.
- Canby, Sheila R., "Depictions of Buddha Sakyamuni in the Jami al-Tavarikh and the Majma al-Tavarikh", *Muqarnas Essays in Honor of Oleg Grabar* 10, 1993, s.299-310.
- Fichter, J., *Sosyoloji Nedir* , (Çev. Prof.Dr. Nilgün Çelebi), Anı Yayını, Ankara , 2001.
- Grabar, Oleg, *İslam Sanatının Oluşumu*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1988.

- Gruber, Christiane, “Between Logos (Kalima) and Light (Nur): Representations of the Prophet Muhammad in Islamic Painting”, *Muqarnas* (XXVI), 2009, s.229-262.
- Kuban, Doğan, “Kervansaraylar”, *Anadolu Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, haz. Doğan Kuban, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.227-250.
- Kuran Abdullah, *Anadolu Medresleri I*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara, 1969.
- Ocak, Ahmet, “Nizamiye Medreseleri ve Büyük Selçuklularda Eğitim”, *Türkler*, cild 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara,2002,s.721-728.
- Roux J.P., *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001.
- Safi, Omid, “Büyük Selçuklularda Devlet-Toplum İlişkisi”, *Türkler*, cild 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.352-363.
- Scherberger ,Max,”The Chaghatay Mi’rajnama Attributed to Hakim Süleyman Ata: A Missionary Text from the Twelfth or Thirteenth Century Preserved in Modern Manuscripts”, *The Prophet’s Ascension Cross-Cultural Encounters With The Islamic Mi’raj Tales*, (Ed. Christiane Gruber and Frederick Colby), Indiana University Press, Bloomington,IN,2010,s.78-96.
- Turan, Osman, “Selçuklu Devri Vakfiyeleri I-Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı”, *Bellekten*,XI/42, Ankara,1947,s.197-235.
- Uyumaz, Emine, “Sultan I. Alâeddin Keykûbad Devri Türkiye Selçuklu Tarihi (1220-1237)” *Türkler*, cild 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.590-597.
- Williams, Raymond, *Kültür*, (Çev. Suavi Aydın), İmge Kitabevi, Ankara, 1993.

RESİMLER

Resim 1: Kayseri- Tuzhisarı Sultan Han

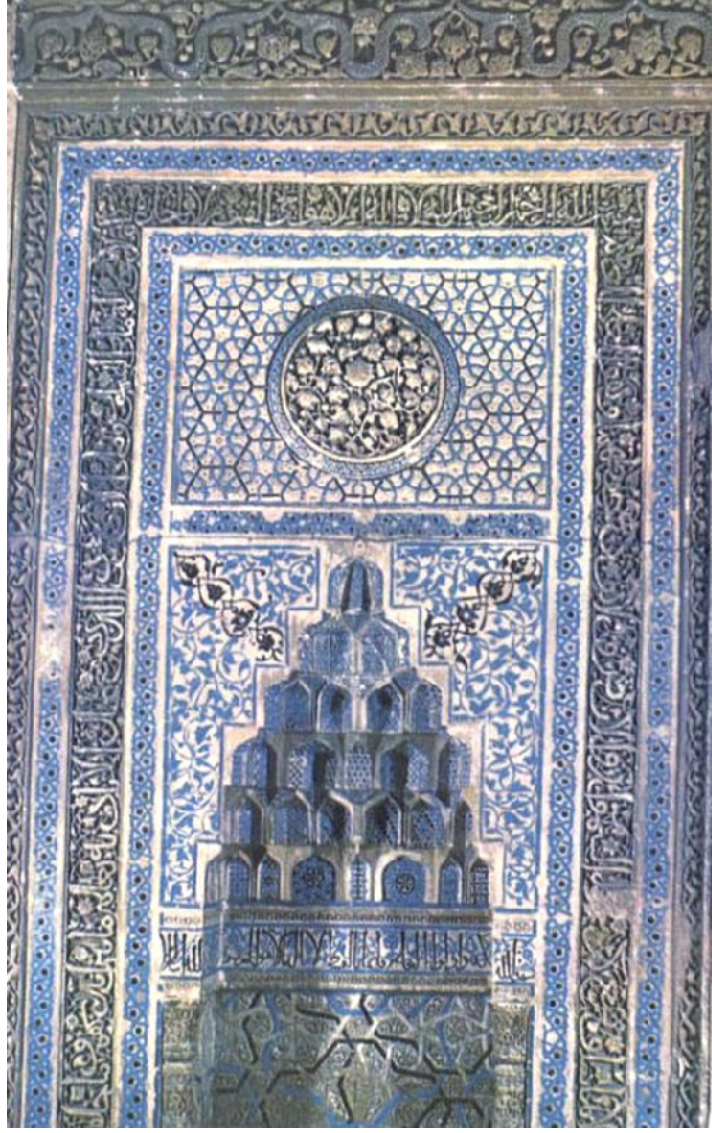
Resim 2: Konya Sırçalı Mescit

Resim 3: Konya Kalesi, Selçuklu Dönemi Melek Rölyefi

Resim 4: Kayseri Tuzhisarı Sultan Hanı Köşk Mescit Kemerindeki Ejder Figürleri

Resim 5: Ankara Ahi Şerafeddin Camii (Arslanhane Cami) Mihrabı, 1289-90 M.